

**В. С. Нікіфоренко**

ORCID ID: 0000-0003-1452-2312

доктор юридичних наук, заслужений юрист України,  
перший заступник Голови Державної прикордонної служби України**О. І. Нікіфоренко**

ORCID ID: 0000-0002-0487-7606

вчитель історії та правознавства спеціалізованої школи № 149 м. Києва

## ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ТА СУСПІЛЬСТВА (МІФИ ТА СПОТВОРЕННЯ)

У статті наведено результати дослідження історико-правових аспектів формування України як суверенної і незалежної держави, яке відбувалось під постійними спробами росії фальсифікувати історію для виправдання своєї агресивної політики. З використанням історичних джерел проведений ретроспективний аналіз динаміки змін периметру кордонів українських земель, історичної та антропологічної єдності сучасних українців з народами, які населяли зазначені території, починаючи з трипільської культури. Зазначено, що історія Київської Русі тривалий час досліджувалась під впливом ідеології та цензури з боку російської еліти. Для спростування фейків використані історичні джерела та результати останніх досліджень ДНК людини, які дозволяють увести історичну територію компактного проживання предків сучасних українців, що виходить далеко за межі міжнародно визнаних державних кордонів України. Звернута увага на існування чисельних міжнародних договорів про визнання незалежності та державного кордону України одразу після розпаду Російської імперії, у т.ч. і з радянською росією. Разом з тим після захоплення України росія зменшила її територію під час штучного створення радянських союзних республік. Акцентовано увагу, що на відміну від росії, Україна жодного разу після отримання своєї незалежності не ставила під сумнів Гельсінську угоду, що закріплює принципи територіальної цілісності держав. Відмінності історичного розвитку українського і російського народів вплинули на особливості побудови системи публічного управління, впровадження норм Магдебурзького права, дотримання правопорядку та законності. Враховано документи за результатами російсько-німецьких перемовин 1918 р., де радянська влада відкрито ставила питання про позицію ЄС щодо вторгнення радянських військ в Україну. Наведені принципові історичні розбіжності організації охорони державних кордонів України та росії, створення органів і підрозділів охорони державного кордону. Показана відсутність правонаступництва між російськими прикордонниками 1918 та 1920 рр.

Стаття спрямована на протидію російській пропаганді та спростуванню її історичних міфів. Підкреслено, що осередки зародження української нації та української державності простежуються від часів Трипілья, Скіфії, Київської Русі до сьогодення.

**Ключові слова:** російські міфи, українська державність, розвиток українського суспільства, державний кордон України.

**Постановка проблеми.** Значна кількість сучасних геополітичних проблем пов'язана з тим, що не лише українські, а й світові політичні еліти не приділяли достатньої уваги протидії російській пропаганді та розвінчування історичних міфів. Головні ідеї «руського миру» – існування єдиного на пострадянському просторі оточеного ворогами народу, постійні спроби іноземних держав розколоти і підкорити його. Зазна-

чені імперські амбіції найбільш яскраво проявлялися під час російсько-фінської війни 1939–1940 рр, на території України впродовж 1917–1920 рр. і починаючи з 2014 р. Росія досі продовжує імітувати запровадження демократичних принципів, поділ державної влади, дотримання прав і свобод людини та громадянина [1, с. 351].

У складі колишнього СРСР росія позиціонувала себе головним суб'єктом. Знищення націо-

нальної ідентичності народів здійснювалось нав'язаною русифікацією, боротьбою з опозицією, насильницьким переселенням людей та мотивацією внутрішньої міграції. Після розпаду Радянського Союзу вона безпідставно вважає себе його спадкоємцем, що закріплено в останній редакції її конституції [2].

Починаючи з 1991 р., єдиним «здобутком» росії є створення та провокування кризових ситуацій світового масштабу. За час незалежності вона встигла спровокувати та взяти активну участь у придністровському конфлікті, першій і другій чеченських війнах, війнах на територіях Грузії і Сирії та порушити не тільки власні, а й міжнародні норми права, що стосуються агресії відносно низки незалежних держав. З огляду на те, що політична еліта росії століттями виховувалась на імперській ідеології, неможливо було очікувати іншого розвитку подій. У сучасних умовах для реалізації своїх імперських амбіцій, позиціонування себе правовою державою вона поширює серед світової спільноти фейки про походження українців та України.

#### **Аналіз останніх досліджень і публікацій.**

Проблеми історико-правових аспектів формування української держави досліджували Б. Шрамко, І. Шрамко, С. Задніков, О. Толочко, П. Толочко, Д. М. Шибаніц, С. Сегеда, В. Куйбіда, М. Майоров, Б. Черкас, О. Филь, І. Кукін, О. Ананьїн та інші вчені. Разом з тим спростуванню російських міфів дослідники не приділяли належної уваги, що дало змогу росії тривалий час безперешкодно просувати ідеологію «руського миру» у світі. На жаль активізація заходів щодо спростування російських історичних міфів була розпочата лише після 2014 р.

**Мета статті** – визначення факторів, що істотно впливають на спростування російських наративів, які пов'язані з історико-правовими аспектами формування української держави і суспільства та наносять шкоду демократичному розвитку України, її іміджу серед міжнародної спільноти та приєднанню до європейського безпекового простору.

**Виклад основного матеріалу.** Історія Київської Русі протягом багатьох століть досліджувалась під впливом ідеології російських правителів та цензури. На сьогодні немає сумніву, що стародавні літописи не склалися очевидцями подій. Під час перепису більш ранніх джерел інформація узагальнювалась та адаптувалась до пануючих на той час концептів або переконань їх автора. Це потребує кропіткої перевірки

наявної в історичних та археологічних джерелах інформації з урахуванням знов виявлених фактів [3, с. 14].

Київська Русь утворювалась не на порожньому місці. Останні дослідження Трипільської культури, осередки якої були знайдені на території сучасної України, руйнують концепції «великого переселення» народів у бронзову добу. Навпаки, простежується антропологічна спадкоємність між представниками цієї культури, скіфами українського лісостепу та сучасними українцями. Дослідники відмічають залишки в сучасній мові трипільської спадщини у вигляді милозвучності звуків, топонімах річок, іменах язичеських богів та десятках найбільш поширених побутових слів. Це віддаляє початок формування української культури та суспільства на початок VI тисячоліття до н.е. [4, с. 137]. Це набагато раніше відомих фактів про культурний розвиток стародавнього Єгипту.

Багато суперечностей внесла росія в історію Скіфії. Так, М. Артамонов одним з перших висловив згадку про тотожність Більського городища, що знаходиться на стику сучасних Сумської, Полтавської і Харківської областей, з описаним Геродотом містом Гелон. Зазначену гіпотезу під час подальших розкопок підтвердив професор, доктор історичних наук Б. Шрамко (Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна) [5].

Сьогодні в цьому районі можна спостерігати залишки земляних кріпосних стін міста Гелон, обнесених величезним ровом загальною протяжністю понад 30 км. На території сучасної росії аналогічних за часом і масштабами історичних об'єктів не знайдено. Скіфи нікуди не поділися. Їх нащадки досі знаходяться серед сучасних українців та корінних народів Криму.

На сьогодні відомі норманська, антинорманська, хозарська, автохтонна теорії походження Київської Русі, які мають як сильні сторони, так і недоліки. Наукові дослідження в рамках зазначених теорій досі далекі до завершення. Наявні в історичних джерелах відомості про існування великих міст Київської Русі дозволяють приблизно окреслити її кордони.

На території сучасної України це – Київ, Чернігів, Переяслав, Галич, Новгород, Володимир (Волинська обл.), Новгород-Сіверський; на території сучасної росії – Смоленськ, Ростов, Білозеро (Вологодська обл.), Владимир (Владимирська обл.); на території сучасної білорусі – Полоцьк.

З урахуванням гіпотези, що князівські дружини формувалися з найманців, надмірний тиск на місцеве населення був цілком ймовірним явищем. Це підтверджується однією з концепцій тлумачення терміну «русь» – озброєна дружина, яка разом із князем збирала данину з навколишніх племен, частину якої вони продавали у Візантії. До середини X століття була відсутня необхідність об'єднання територій, з яких збиралася данина, в єдину державу [3, с. 58].

Це дозволяє тлумачити термін «Київська Русь» як князівська дружина, яка дислокувалася в Києві; утримувалась князем та комплектувалася найманцями, які майже не мали стійких родинних зав'язків з місцевим населенням та поступово перетворювались у привілейований, відірваний від основної маси суспільства прошарок. Єдиним сенсом тимчасового та ситуативного об'єднання сусідніх князівств могла бути необхідність вирішення власних економічних та політичних інтересів, що підтверджується чисельними міжусобними війнами.

Російська історична концепція не виокремлює принципових розбіжностей у розвитку системи управління на російських та українських територіях. Князівства представляються однаковими елементами, які можна об'єднувати. Разом з тим, якщо князі були самостійними політичними гравцями та конкурували між собою за владу, то не могло існувати єдиних правил ведення політичної та господарської діяльності. Ці розбіжності вплинули на розвиток політичної свідомості населення, пануючих у суспільстві уявлень про доцільні межі централізації та децентралізації державного управління, розвиток місцевого самоврядування, демократичні процеси, норми права. З початку російського вторгнення на територію України ці відмінності стають все більш очевидними через різницю реакції на перебіг основних подій у росіян та українців.

Починаючи із середини XIV століття, на території України поступово поширювалось Магдебурзьке право. Воно сприяло розвитку місцевих органів самоврядування, судовою та судового процесу, запровадженню цивільно-правових відносин, розвитку підприємництва та торгівлі [6, с. 71]. Це також протягом багатьох століть сприяло розвитку культури та свідомості місцевого населення.

Як приклад, Магдебурзьке право отримали у 1329 р. – Хуст, Вишкове, Тячів, у 1356 р. – Львів, у 1494 – 1497 рр. – Київ, у 1625 р. – Ніжин. Українські міста поділялися на категорії, залежно

від того, хто їм надавав таке право (Литовські та Польські правителі; власники міст; українські гетьмани). Слід зазначити, що це право застосовувалось лише в тому обсязі, що було потрібно для створення та забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування [6, с. 71]. Цей досвід в умовах сьогодення відчувається через різницю ставлення громадян України та росії до змінності влади та виборного процесу.

Аналіз основних законів держав також виявляє унікальність конституційних актів, що зумовлюється історичними особливостями державотворення, впливом пануючої релігії, уявленнями законодавця про принципи розподілу влади для забезпечення демократії, сталого розвитку суспільства, гарантування національної безпеки, протидії корупції, розвитку загального рівня культури та здатності громадян відстоювати свої права [7, с. 120].

Так, у Конституції П. Орлика законодавчу владу мали: генеральна старшина; цивільні полковники з урядниками й сотниками; генеральні радники від полків і послів від Низового Війська Запорізького. Виконавчу владу очолювали: гетьман; генеральна старшина; генеральний скарбник. На генеральний суд, який мав розглядати справи державної ваги, покладалась судова влада. Зазначений майбутній устрій козачої держави сприяв запобіжником корупції та узурпації влади. Зокрема гетьману надаються застереження щодо позбавлення козаків чинів через власні образи. Забороняється вимагання на безоплатній основі підвід та харчів під час пересування у приватних справах [8, с. 17]. Слід зазначити, що конституція П. Орлика була написана ним в імміграції та не набула законної чинності на певній території, але вона є одним з перших таких документів у світовому масштабі.

Відповідно до сучасної Конституції України державна влада також розподілена за трьома гілками: законодавча, виконавча, судова [9]. Це знаходить відображення в реальному житті через запровадження дієвих механізмів стримувань та противаги.

У росії органи законодавчої, виконавчої та судової влади мають бути незалежними, але в реальності ними управляє президент. Про це прямо сказано в статті 11 конституції росії – «державну владу здійснює президент росії» [2]. На відміну від України органи державної влади росії можуть брати участь у формуванні органів місцевого самоврядування, призначенні та звільненні їх посадових осіб. Природні

ресурси вважаються основою життя та діяльності народів, але в реальності розкрадаються політичною елітою. Визнано, що міжнародні договори мають вищу силу, але на практиці росія їх грубо порушує. Рівноправність утворюючих державу суб'єктів через ототожнення термінів «росія» та «російська федерація» [2] є сумнівною.

Сутність радянського режиму в 1928 р. яскраво описана О. Малиновським теорією «революційного радянського звичаєвого права», норми якого, на його думку, цілком відповідають революційній правосвідомості. Ця концепція передбачала надання юридичного характеру конференціям та з'їздам комуністичної партії, діяльності партійних, комсомольських та піонерських організацій. Соціалістична правосвідомість мала покладатися у систему судочинства [10, с. 4]. Політично-правова реальність сучасної росії цілком відповідає зазначеній теорії.

Протягом багатьох століть кордони українських земель чітко окреслюються численними джерелами. На початку XVI століття південний кордон проходив біля укріплених міст Брацлав, Вінниця, Канів, Черкаси. Через чисельні сутички з татарами він більш нагадував лінію фронту. Одним із найвідоміших та суперечливих людей того часу був О. Дашкович. На початку своєї політичної кар'єри він служив Московському, згодом Литовському князівству. У той час це не вважалося зрадою, про що свідчить призначення його у 1514 р. старостою одночасно двох міст – Канева та Черкас. Він також був активним посередником та учасником дипломатичних стосунків з Кримським ханством. У 1520 р. кримський хан особисто клопотав про призначення О. Дашковича головою війська від союзників для здійснення спільного з ним походу на Москву. Також він у 1522 р. запропонував сейму створити умови для заселення козаками дніпровських островів у нижній частині його течії [11, с. 55].

Одним із вагомих джерел історії України є спогади французького офіцера Боплана, яким також була складена найбільш детальна карта українських земель того часу [12, с. 3]. За його свідченнями, у XVII столітті територія компактного проживання козаків знаходилась по обидва береги Дніпра. Найбільш відомі стародавні міста – Київ, Канів, Черкаси, Чигирин, Кременчук, Запоріжжя. Уздовж узбережжя Чорного моря міста Очаків (Джанкрімента), Кілія, Білгород, Ізмаїл, а також Тамань у Черкаських зем-

лях належали туркам. Між Білгородом та Кілією переховувались татари-бунтівники (до 90 поселень), які не підкорювались нікому [12, с. 33].

Крим був густонаселеним вихідцями з Великої Татарії. Кримський хан підпорядковувався турецькому султану. Разом з тим у Криму проживало багато інших народів. У Кафі (Феодосія) було 12 грецьких церков, 32 вірменські та католицький храм. Між річками Дон та Кубань знаходились Нагайські татари (Боплан ототожнює їх з дикими кочовими племенами). Між місцями компактного проживання козаків, татар та росіян були великі незаселені простори. Дике поле мало протяжність близько 30-40 миль [12, с. 48]. Ці землі залюднювались в міру зменшення набігів татар [12, с. 122].

Про реальне розселення українців та українські території за станом на середину XVIII століття свідчить зроблений ще у часи колишнього СРСР Генеральний опис лівобережної України. Так, сотні Стародубського полка традиційно розміщувались майже на всій сучасній території Брянщини (н.п. Душатін, Клінци, Погар, Почеп та інш.) [13, с. 90]. Незважаючи на наведені історичні реалії, Україна, на відміну від росії, ніколи не ставила під сумнів підписану колишнім СРСР Гельсінську угоду, якою закріплені принципи непорушності кордонів та територіальної цілісності держав, невтручання у внутрішні справи іноземних держав.

Історичні міфи росії базуються також на тому, що у 1654 р. відбулась Переяславська рада, наслідком якої було укладання військово-політичного союзу Гетьманщини і Московського царства. Пошуки оригіналу цієї угоди досі не дали результату. Це спростовує юридичний факт добровільного об'єднання України з Московією в єдину державу.

Про правосуб'єктність Б. Хмельницького свідчить визнання його польським королем та турецьким султаном гетьманом України. Разом з тим у 1649 р. він, побачивши послаблення польської влади, повів своє військо на територію Поділля. У 1653 р. було підписано мирну угоду з Польщею. Очевидно, що в обох сторін не вистачало сил для продовження боротьби [12, с. 128]. Необхідність пошуку нового союзника можливо і було основною ідеєю Переяславської угоди з Московією, достеменний зміст якої досі невідомий.

Економічне підґрунтя для тимчасового союзу дійсно було. Економіка Польщі занепадала. Для її стабілізації польський монетний двір був переданий в оренду братам Тимфам (з 1663 до

1666 р. друкували срібні монети) та Боратині (упродовж 1659–1668 років випускав у обіг мідні монети). Музей грошей Національного банку України коментує ці події таким чином: «У той час, коли цінність монети визначалася якістю металу ... правителі країн ... піддавалися спокусі і «псували» гроші». Історія польського срібного тимфу почалась у 1663 році та завершилась у 1666 році економічною кризою» [14]. Заміна срібних монет мідними в Московії відбулась у 1654 році. У 1662 році в Москві відбувся «мідний бунт», саме там, де нові монети набули масового використання, але це безпосередньо не вплинуло на грошовий обіг на українських землях.

З першого погляду зазначені події 1654, 1662 і 1666 рр. не сумісні за часом. Разом з тим передавання в оренду польського монетного двору не могло відбутися спонтанно, розрахунки між козаками та Московією здійснювались переважно будь-якими срібними монетами за їх вагою. Наслідки економічного занепаду не складно було спрогнозувати.

Варто зазначити, що в міжнародному праві питання необхідності делімітації кордонів між сусідніми державами вперше виникає після підписання у 1648 р. Вестфальського миру. Виникають спроби самовизначення держав за особливостями пануючої мови або наявними «природними бар'єрами» [15, с. 868]. Це відбувається унаслідок масового розселення людей на раніше незаселених територіях. Ці тенденції спостерігаються й на українських землях. Дати заснування багатьох населених пунктів Лівобережної України датуються після 1650 р. Зокрема історія сучасного Харкова ведеться з 1654 р., Вовчанську – з 1674 р., Краснограду – не раніше 1731 р. (нині – районні центри Харківської обл.) тощо.

Багато суперечностей в історії України пов'язано з ім'ям гетьмана І. Мазепи. На початку XVIII ст. він у союзі з польським та шведським королями здійснив спробу реалізувати свій військово-політичний проект, метою якого був вихід з-під протекторату Московської держави і утворення на українських землях незалежної держави. З історії Полтавської битви відомо, що частина козаків воювала на боці шведів, а решта у складі російського війська [12, с. 139].

Причина такого розколу в козачому середовищі може полягати в тому, що: переважна більшість українців не підтримувала проведену в Росії церковну реформу [12, с. 133]; несподівано для всіх учасників російсько-шведської

війни на території Стародубського полку шведам протистояла третя невідома раніше сила. Її основу складали бігли від свавілля російського царя старообрядці. Шведська окупація ними сприймалася як загроза їх існування. Шведські загони знищувалися там, де за їх даними нікого не було. Підтвердженням цього є масова легалізація чисельних слобод на цих територіях після закінчення війни та зміни політики государя стосовно противників церковної реформи.

Реальне відношення українського населення до Росії відображено на одному з чудес Сумщини – пам'ятнику мамонтові. У джерелах, датованих до 1917 р., він зазначається як «прикордонний знак» та присвячений одразу двом подіям. Перша – місце археологічної знахідки світової ваги (знайдено велику кількість решток доісторичних тварин). Про другу свідчить напис, що село Кулішівка раніше знаходилось на кордоні між Польщею та Росією. Слід зазначити, що назва сусідньої прикордонної держави написана з маленької літери, на відміну від назви прикордонного населеного пункту [16, с. 331].

На думку К. Маркса, Московія – віртуоз кріпосницького ремесла, що ховається за назвою іншої держави. Вона вихована та зрощена школою монгольського рабства. Завжди поєднувала майстерність раба з прагненням завоювання чужих земель [17]. Це відображено в його публікації «Revelations of the Diplomatic History of the 18th», яка не була включена радянською цензурою до багатотомного видання робіт класиків марксизму.

Про лінію українсько-російського кордону за станом на травень 1918 р. свідчить доповідь Бонч-Бруєвича у Вищу воєнну раду про створення комісії на демаркаційних лініях. Було запропоновано розміщувати їх на залізничних станціях: № 10 – Унеча (ділянка відповідальності від річки Сож до залізниці Унеча-Стародуб); № 11 – Зернове (від ділянки № 10 до дороги Севськ-Глухів); № 12 – Колонтаєвка (від ділянки № 11 до залізниці Льгов-Ворожба); № 13 – Локінська (від ділянки № 12 до річки Псел біля міста Обоянь); № 14 – Беленіхіно (від ділянки № 13 до населеного пункту Троїцьке); № 15 – Бабіково (від ділянки № 14 до річки Тихая Сосна), та селищах: № 16 – Генералівка (від ділянки № 15 до річки Ржевка); № 17 – Бадуров (від ділянки № 16 до селища Осіновка) [18, с. 78]. Станом на 30.09.1918 управління районів 3-го округу Прикордонної охорони були дислоковані в містах Орел, Брянськ, Льгов, Курськ, Новий Оскол, Острогожськ [18, с. 410].

Не витримує критики фейк про створення 28.05.1918 Прикордонних військ РСРС. Це спростовується змістом оприлюднених ще радянською владою нормативно-правових документів, листів та доповідей того історичного періоду. Так, Окремий корпус прикордонної охорони Російської імперії отримав нову назву – Прикордонна охорона. Його органи та підрозділи відповідно: управління корпусу – головне управління; округ – округ; бригада – район; відділ – підрайон; загін – дистанція; пост – застава. У зв'язку з переходом на комплектування військових частин добровольцями Головним управлінням генерального штабу поповнення особовим складом прикордонних частин не проводилось [18, с. 117]. Станом на квітень 1919 р. (!) старий апарат цього відомства залишився в повному складі [18, с. 145].

В Україні питання охорони державного кордону були організовані та нормативно впорядковані набагато краще. Так, Українська Центральна Рада 22.01.1918 прийняла Четвертий Універсал. Українська Народна Республіка була проголошена самостійною і незалежною державою. Визначення її території проводилось з урахуванням компактного проживання етнічних українців. Впродовж 1918 року її державні кордони були визнані міжнародними угодами з Австро-Угорщиною, Румунією, Польщею, Білоруською Народною Республікою, Великим Військом Донським, Кубанською Народною Республікою. Кордон з росією мав проходити по лінії Сураж–Унеча–Стародуб–Новгород–Сіверський–Глухів–Рильськ–Колонтаївка–Суджа–Беленіхіно–Куп'янськ (так звана «нейтральна зона»). На залізничних станціях Орша, Клинці, Хутір-Михайлівський, Коренева, Гостинцеве та Валуйки було встановлено «кордонні пункти». 20.03.1918 прийнято рішення про створення Окремого Корпусу Кордонної охорони, вже 23.03.1918 було затверджено його статут. Нормативно-правовим актом «Про порядок пропуску через кордон пасажирів» від 27.05.1918 було впорядковано пропускні операції на державному кордоні [19, с. 11].

З метою забезпечення суверенітету Української Народної Республіки на всій її території окрема Слов'янська група військ Запорізького корпусу під командуванням генерал-майора В. Сікевича 15.04.1918 звільнила населені пункти Слов'янськ, Барвінкове, Бахмут, Микитівку та залізничну станцію Колпакове. Станом на 30.04.1918 українські війська вийшли на кордон з більшовицькою росією та Великим

Військом Донським, де встановили українські державні символи [19, с. 12]. Зазначені документально підтверджені факти були враховані під час визначення 30 квітня професійним святом українських прикордонників.

З докладної записки Головного управління Прикордонної охорони росії стає відомим, що Декрет «Про створення Прикордонної охорони РСФРР» від 28.05.1918 з невідомих причин довгий час не був оприлюднений. Це негативно вплинуло на формування прикордонних частин, особливо на лінії «Гдов-Орша-Суджа». Оприлюднення цього документа відбулось проміж 17 і 27 червня 1918 р. [18, с. 83].

Постановою радянського уряду від 18.07.1919 Головне управління Прикордонних військ було розформовано. Замість нього створено підпорядкований Наркомторгпрому відділ прикордонного надзору [18, с. 152]. Обговорювання необхідності організації прикордонної охорони знов починається 17.04.1920. Відповідно до постанови радянського уряду від 14.07.1920 створюється Центральне управління прикордонного надзору. Передбачається, що передані для охорони кордону війська залишатимуться в розпорядженні Наркомвоєндела та виконуватимуть накази Наркомвнешторга [18, с. 192].

Про відсутність правонаступництва між радянськими прикордонниками 1918 та 1920 років свідчить наказ Всеросійської надзвичайної комісії від 27.12.1920, де відповідальність за охорону державного кордону з Польщею покладається на Особливий відділ Західного фронту (від озера Освій до Гусятин), з Румунією – на Особливий відділ 14-ої армії (від Гусятин до Маяки). З 19.01.1921 відповідальність за охорону державного кордону радянським урядом була покладена на війська Всеросійської надзвичайної комісії [18, с. 167]. Окремий прикордонний корпус військ Головного прикордонного управління був створений 27.09.1922 відповідною постановою радянського уряду [18, с. 198].

Після утворення УРСР охорона її західних кордонів була розподілена на три сектори: польський (рухомий у зв'язку з веденням бойових дій) – від стику із Західним фронтом до Кам'янська-Подільського; румунський – від Кам'янська-Подільського до Кам'янська-Аккермана; чорноморський – від Кам'янська-Аккермана до Таганрогу [18, с. 465]. Тобто в 1920-х рр., з погляду на побудову охорони державного кордону, Крим розглядався частиною території України.

На початку ХХ століття в Україні відбувалась боротьба між прихильниками різних форм державного устрою, а саме: Україна – частина росії; Україна – автономне утворення у складі росії; Україна – Федеративна Демократична Республіка; незалежна Україна. Постійні суперечності між політичними елітами того часу негативно вплинули на консолідацію суспільства для відбиття російського вторгнення [20, с. 119].

Основні політичні течії на території Української Народної Республіки зводились до можливості знаходження компромісу з радянським режимом на підґрунті націоналізму (сменовеховці); розгляду росії як особливого геополітичного утворення з федеральним устроєм та сильною центральною владою (євразійці); поєднання монархії із системою радянських рад та єдиною державною релігією (младороси) [21, с. 63].

Наприкінці 2020 року українським дипломатам та науковцям вдалося знайти оригінали текстів Брест-Литовського мирного договору від 09.02.1918 та ратифікаційну грамоту Гетьмана П. Скоропадського у Великому Османському архіві [22]. Оприлюднені електронні копії документів підтверджують, що Брест-Литовська мирна угода була підписана між Українською Народною Республікою та Німеччиною, Австро-Угорщиною, Туреччиною, Болгарією. З цього моменту розпочався період правління українського Гетьмана під патронатом Німеччини. Незалежність Української Народної Республіки була визнана росією 03.03.1918 [23].

З доповідної записки за підсумками переговорів з представниками німецьких військ від 04.12.1918 стає відомим, що радянська влада відкрито ставила питання про їх позицію у разі просування радянських військ на територію України. Відмову від здачі Гомеля німецька делегація обґрунтовувала тим, що ділянка місцевості Уза (знаходиться на правому березі річки Сож біля Гомеля) – Гоміль належить Україні. Це може розпалити нову війну [18, с. 433]. Позиція німецької сторони чітко відповідає змісту підписаного ними Брест-Литовського мирного договору.

Таким чином питання захоплення України та інших держав розглядалися росією з перших днів радянського перевороту. Наведені факти пояснюють дійсні причини повільного формування прикордонної охорони росії. Лише відчайдушній супротив українців відтермінував подальшу окупацію російськими загарбниками польських, прибалтійських та фінських земель.

З врахуванням перспективи формування на початку 1919 року Української радянської

бригади взагалі розглядались пропозиції відведення прикордонних підрозділів 3-го округу на тилову лінію «Брянськ-Льгов-Єлец-Курськ-Новий Оскол» для реорганізації та доукомплектування. Також зазначалось, що поступова заміна армійських частин (загонів завіси) на українсько-російській ділянці кордону проводилась вкрай повільно. Так, у листі від 28.01.1919 констатується обстановка насилля та грабежів на Оршанському та Курському напрямках [18, с. 138].

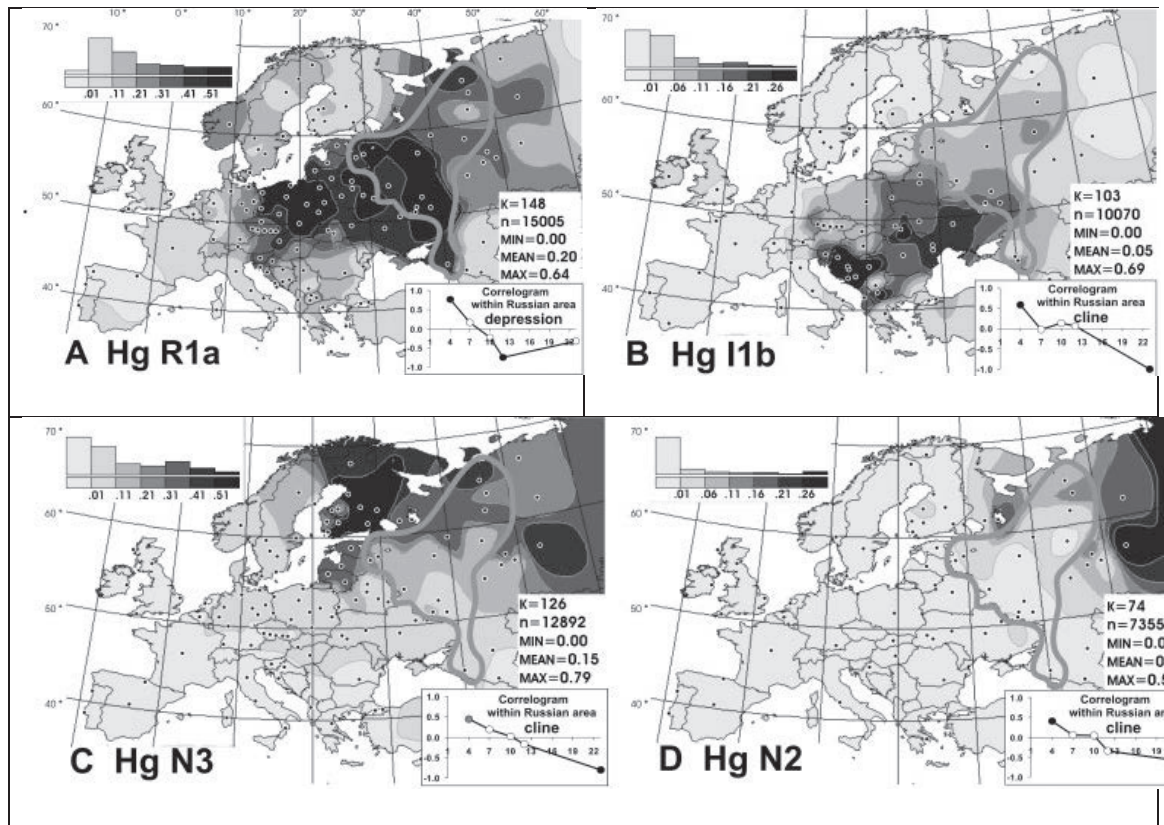
Ймовірно через свою агресивну політику радянський уряд не бачив потреби охорони державного кордону, які, на його думку, мали постійно розширюватися у всі боки. Свідченням окупації України є факт того, що Кам'янець-Подільський прикордонний загін був сформований з військових частин Залізної самарсько-ульяновської дивізії та дивізії Всеросійської надзвичайної комісії імені Петросовету [18, с. 534].

Ймовірно необхідність маскування збройної агресії громадянською війною для введення міжнародної спільноти в оману примусила радянську росію оформлювати захоплені території союзними республіками з імітацією їх добровільного об'єднання в нову єдину державу. Саме цей сценарій застосовано й на територіях окупованих обласних центрів України, де росія створила фейкові народні республіки, які очолили громадяни росії.

Тривалий час етнічна належність населення визначалась через пануючі на певній території його лінгвістичні, культурні, релігійні, політичні особливості [24, с. 236]. На сьогодні більш точні результати можуть бути отримані шляхом порівняння ДНК людей. У ході дослідження ДНК корінного населення Європи було виявлено сильні географічні диференціації Y-хромосом. В окремих випадках вони чітко виражені та співпадають з політичними кордонами [25, с. 240].

Аналогічні дослідження були проведені й на території росії серед 1228 мешканців 14 європейських регіонів росії. Для мінімізації впливу пізніших міграцій були обрані сільські райони та малі міста. Вибірка була обмежена людьми, у яких усі чотири бабусі та дідусі народилися на території, де проводилось дослідження [24, с. 238].

Якщо поєднати максимуми територіального розподілу гаплогруп (haplogroups) з ознаками *R1a* та *I1b*, то їх максимуми майже співпадають із сучасним державним кордоном України, територією навколо нього та Кубані, що наведено на



Мал. 1 – Територіальний розподіл окремих гаплогруп, що спростовують російський міф єдиного народу на пострадянському просторі

мал. 1 [24, с. 240]. Так само максимуми ознак гаплогруп *N3* та *N2* спостерігаються на значній частині сучасної території росії та майже відсутні в Україні та навколо її сучасного державного кордону. Це руйнує російський міф про етнічну єдність українського та руського народів. Також це пояснює основну причину відсутності жодних згадок про московську державу в період існування Київської Русі.

Наведена інформація майже збігається з територією України, яка була показана в документі «Mémoire sur l'indépendance de l'Ukraine présenté à la Conférence de la paix par la délégation de la république ukrainienne», що був представлений делегацією української республіки на мирній Паризькій конференції в 1919 р., що показана на мал. 2 [26].

Питання історичної першості та походження української й російської мов часто використовується росією для спотворення історії. Порівняння кількості однакових слів з нормативно-правових актів, що були викладені спорідненими мовами, не дозволяє аргументовано спростувати цей міф, оскільки людська мова та писемність змінюється у часі. Розвиток науки призводить до появи нових слів та виключення

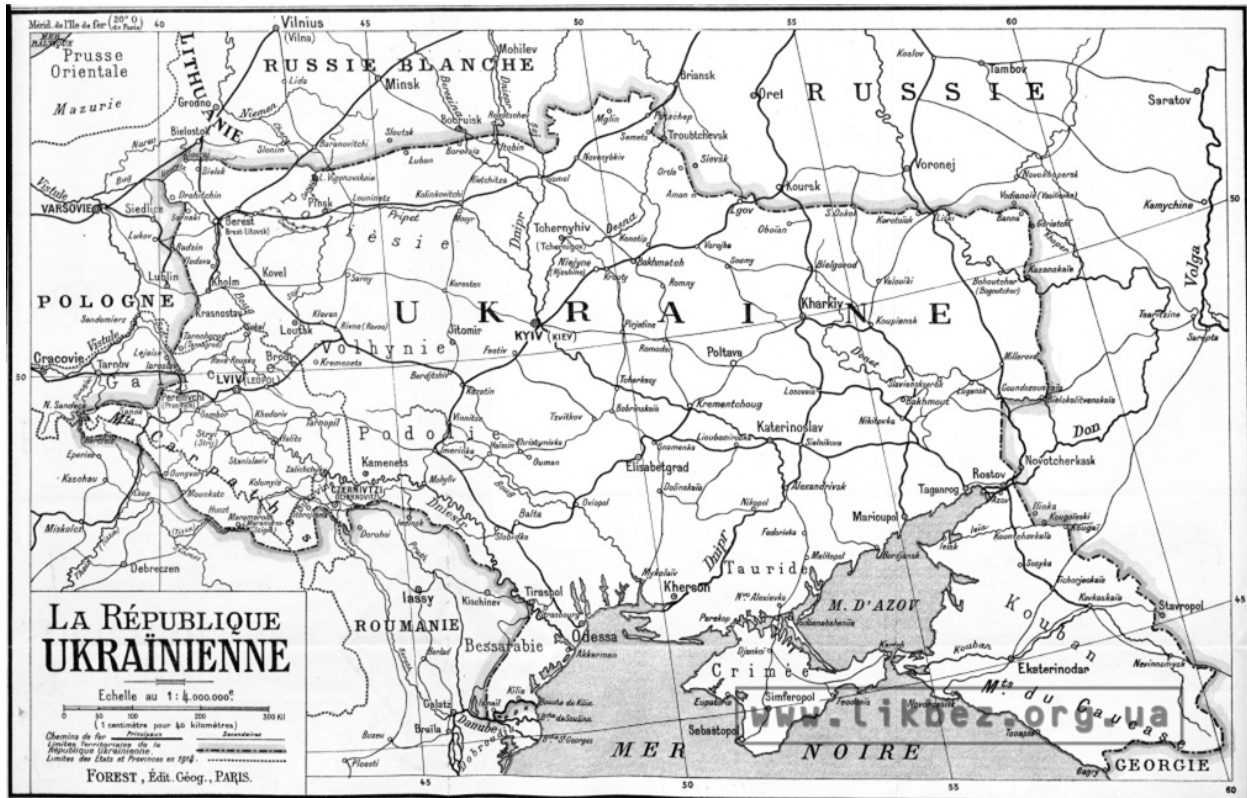
застарілих. Поширення міжнародної співпраці також сприяє запозиченню слів іншомовного походження, що не змінює історичне минуле.

Загально визнаним є походження слов'янських мов від санскриту. Відповідно до підручника Ф. І. Кнауера (професор Київського університету Святого Володимира) в санскриті існує вісім відмінків: називний, знахідний, орудний, давальний, відкладний, родовий, місцевий, кличний [27, с. 17]. У сучасній українській мові відсутній відкладний відмінок, в російській – відкладний та кличний відмінки. З огляду на це, саме російська мова виглядає штучно створеною на базі української шляхом її поступового спрощення та адаптації до потреб політичної еліти та пересічного населення.

**Висновки і пропозиції.** Протягом багатьох століть історичний, культурний, науковий розвиток росії був підпорядкований геополітичним амбіціям її політичної еліти. Спотворення історичного минулого необхідно росії для обґрунтування її агресивної політики та повернення до себе ідеологічних союзників.

Межі території та осередки зародження української нації та української держави простежуються на всьому відрізку відомої на сьогодні





Мал. 2 – Мапа України, представлена у 1919 р. на мирній конференції (Париж)

історії розвитку людства, починаючи від Трипілля, Скіфії, Київської Русі тощо. Є чисельні свідчення, завдяки яким чітко відслідковуються зміни території населених українцями земель. Міф про російський Крим не витримує критики, оскільки руський етнос на цій території був штучно створений Московією.

Порівняння зазначених факторів разом із результатами останніх досліджень ДНК остаточно руйнує російські міфи про правонаступність Московії від Київської Русі, «єдиний» народ та «руський» мир. На жаль, Україна завчасно не вживала заходів для руйнування російських історичних міфів. Військове вторгнення росії на територію України, вчинений нею геноцид відносно українців на окупованих територіях, руйнування критичної цивільної інфраструктури остаточно закриває будь-які питання «єдності» Українців та росіян.

Необхідність протидії російським міфам потребує розширення шкільних загальноосвітніх програм з історії, створення можливостей для ознайомлення школярів з різноманітними історичними першоджерелами, результатами археологічних досліджень тощо. У рамках програми цифровізації України необхідно забезпечити безперешкодний та вільний доступ

громадян до електронних копій історичних артефактів, результатів розкопок та інших наукових досліджень, що пов'язані з розвитком українського народу та державного будівництва.

Напрямом подальших досліджень може бути проведення аналізу факторів, які приводили до укладання тимчасових союзів українського козацтва із суміжними державами, а також вплив на розвиток політичних процесів у період козачої доби структури міжнародних торговельних операцій, особливо що стосується шляхів постачання солі, золота, срібла.

#### Список використаної літератури:

1. Куйбіда В. Державність, демократія та національна безпека. К.: ТОВ «САК лтд», 2019. 478 с.
2. Конституція російської федерації. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202210060013?index=1&rangeSize=1>
3. Толочко О. П., Толочко П. П. Україна крізь віки. Київська Русь / за заг. ред. В. Смолія. К.: Альтернативи, 1998. Т. 4. 352 с.
4. Сегеда С. Трипілля в етнокультурній історії України. *Українознавчий альманах*. 2010. Вип. 2. С. 135–137.
5. Більське городище в наукових працях Б. А. Шрамка / Уклад.: С. А. Задніков,

- І. Б. Шрамко; відп. ред. – І. І. Корост. Харків; Котельва: Майдан, 2016. 605 с.
6. Шебанич Д. М. Магдебурзьке право як історичне підґрунтя формування місцевого самоврядування на території України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Юрид. науки. 2015. Вип. 3(1). С. 70–73.
  7. Кукін І. В. Вплив інформаційної безпеки особистості на розвиток конституціоналізму. *Вчені записки Таверійського національного університету ім. В. І. Вернадського*. 2020. Т. 31(70). № 4. С. 119–125.
  8. Конституція Пилипа Орлика. Конституція України. Загальна правова довідка людини. К.: Альфа Реклама, 2019. 146 с.
  9. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.
  10. Малиновський О. Революційне радянське звичаєве право. К.: [б.в.], 1928. 99 с.
  11. Черкас Б. В. Остафій Дашкович – Черкаський та Канівський староста XVII ст. *Український історичний журнал*. 2002. № 1. С. 53–67.
  12. Боплан Г. Л., Проспер М. Опис України. Українські козаки та їх останні гетьмани. Богдан Хмельницький / Пер. з фр. Я. І. Кравця. Львів: Каменяр, 1990. 301 с.
  13. Генеральний опис лівобережної України 1765–1769 років. Показчик населених пунктів. Київ: [б.в.], 1959. 185 с.
  14. Історія срібного польського тимфу була короткою. *Музей грошей Національного банку України*. URL: <http://surl.li/dqupp>.
  15. Nikiforenko V. S. Modern Threats to the National Security of Ukraine Related to Incomplete Legal Formalization Process of Ukrainian State Border. *Cuestiones Políticas*. 2021. Vol. 39, No 68. pp. 866–881.
  16. Кукін І. В. Окремі способи використання фотомистецтва в музейних експозиціях. *Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні*. 2020. Вип. 29. С. 331–335.
  17. Marx K. Revelations of the Diplomatic History of the 18th Century. Chapter IV. URL: <https://marxists.architexturez.net/archive/marx/works/1857/russia/ch04.htm>
  18. Пограничные войска СССР 1918–1928: сб. док. и матер. М.: Наука, 1973. 928 с.
  19. Филь О. М., Ананьїн О. В. Нова дата 30 квітня 2018 року. *Кордон*. 2018. № 3. С. 11–13.
  20. Конституційні акти України (1917–1920). Невідомі конституції України. К.: Філософська і соціологічна думка, 1992. 272 с.
  21. Кудинов О. Конституционные проекты белого движения и конституционные теории российской белоэмиграции (1918–1940): монография. М.: Ось-89, 2006. 234 с.
  22. Українські дипломати віднайшли в Османському архіві оригінальні тексти Брест-Литовського мирного договору (1918) та ратифікаційної грамоти Гетьмана Павла Скоропадського. URL: <https://www.facebook.com/UkraineMFA/posts/3446516288735600>.
  23. Міністерство закордонних справ України. URL: <https://www.facebook.com/UkraineMFA/posts/3446516288735600>
  24. Balanovsky O., Rootsi S., Pshenichnov A., Kivisild T. et al. Sources of the Russian Patrilineal Heritage in Their Eurasian Context. *The american journal of human*. 2008. No 82(1). pp. 236–250.
  25. Rosser Z. H., Zerjal T., Hurler M.E. et al. Y-chromosomal diversity in Europe is clinal and influenced primarily by geography, rather than by language. *American Journal of Human Genetics*. 2000. No 67(6). pp. 1526–1543.
  26. Майоров М. Українська республіка. Карта для Паризької мирної конференції 1919 р. URL: <http://likbez.org.ua/ua/ukrainskaya-respublika-karta-dlya-parizhskoj-mirnoj-konferentsii-1919-g.html>
  27. Кнауэръ Ф. И. Учебникъ санскритскаго языка. Лейпцигъ: Типографія В. Другулина, 1908. 294 с.

**Nikiforenko V. S., Nikiforenko O. I. Historical and legal aspects of the formation of the Ukrainian state and society (myths and deformations)**

*the article presents the results of research into the historical and legal aspects of the formation of Ukraine as a sovereign and independent state, which took place under constant attempts by russia to falsify history in order to justify its aggressive policy. With the use of historical sources, a retrospective analysis of the dynamics of changes in the perimeter of the borders of Ukrainian lands, the historical and anthropological unity of modern Ukrainians with the peoples who inhabited the specified territories, starting with the Trypil culture, was carried out. It is noted that the history of Kyivska Rus was studied for a long time under the influence of ideology and censorship on the part of the Russian elite. Historical sources and the results of recent human DNA research are used to refute fakes, which allow us to imagine the historical territory of the compact residence of the ancestors of modern Ukrainians, which goes far beyond the internationally recognized state borders of Ukraine. Attention is paid to the existence of numerous international treaties on the recognition of Ukraine's independence and state borders immediately after the collapse of the russian empire, including with soviet russia. However, after the capture of Ukraine, russia reduced its territory during the artificial*

*creation of the soviet union republics. Attention is drawn to the fact that, unlike russia, Ukraine never once after gaining its independence questioned the Helsinki Agreement, which establishes the principles of territorial integrity of states. The differences in the historical development of the Ukrainian and russian people affected the peculiarities of the construction of the public administration system, the implementation of Magdeburg law, the observance of law and order and legality. Documents based on the results of the Russian-German negotiations of 1918 were taken into account, where the soviet authorities openly raised questions about the position of European countries regarding the invasion of soviet troops into Ukraine. Fundamental historical differences in the organization of the protection of the state borders of Ukraine and russia, the creation of state border protection bodies and units are given. The absence of legal succession between the russian border guards of 1918 and 1920 is shown.*

*The aim of this article is to counteract russian propaganda and denial of its historical myths. It's being highlighted that cells of Ukrainian nation and Ukrainian statehood are traced from ancient times of Tripillia, Scythians, Kyyivska Rus and till present day.*

**Key words:** *russian myths, Ukrainian statehood, development of the Ukrainian society, state border of Ukraine.*